

HET HANDBOEK DAT ALLE MISVATTINGEN
OVER EEN BEWUSTE LIFESTYLE VAN TAFEL VEEGT

**'WAT EEN HEERLIJK PLEIDOOI VOOR DUURZAAM
LEVEN. KWETSBAAR, EERLIJK EN ENTHOUSIAST
ZONDER TE DUWEN EN TREKKEN'** – Arie Boomsma

**DIT GEBEURT ER ALS JE
DUURZAAM
GAAT LEVEN**

MARIJE VAN DER MADE

DIT GEBEURT ER ALS JE
DUURZAAM
GAAT LEVEN

DIT GEBEURT ER ALS JE
DUURZAAM
GAAT LEVEN

**HET HANDBOEK DAT ALLE MISVATTINGEN
OVER EEN BEWUSTE LIFESTYLE VAN TAFEL VEEGT**

MARIJE VAN DER MADE

KOSM•S

Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

INHOUD

STUKJE LEVENVERHAAL VOOR WE VAN START GAAN	7
INLEIDING	11
KRITISCH VOORWAARTS	16
HOW TO READ	21
BEGRIPPENLIJST	23
#1 'HET VALT ALLEMAAL WEL MEE MET DIE KLIMAATCRISIS. DAT IS GEWOON DE NATUUR'	25
#2 'EEN GOED STUK VLEES HOORT ERBIJ!'	36
#3 'IK WERK ER HARD VOOR DUS GA NIET LETTEN OP DUURZAAMHEID'	47
#4 'DIE KLEREN LIGGEN TOCH AL IN DE WINKEL'	48
#5 'ALS JE GEEN VLEES EET, MAG JE OOK NIET VLIEGEN'	64
ZELF (ONGEVRAAGD) ADVIES GEVEN: EEN HOW TO	72
#6 'WAT EEN OVERDREVEN GEDOE'	77
#7 'O, DIT MAG JIJ DAN ZEKER NIET HEBBEN?'	85
HOE ZIT HET EIGENLIJK MET VIS?	103
#8 'IK WEET NIET WAAR IK MOET BEGINNEN, HOOR'	106
MENSEN GAAN 'AAN' OP VERSCHILLENDE DINGEN	115
#9 'IEWL, TWEDEHANDS KLEDING IS TOCH HEEL VIES?'	117
#10 'JE HEBT TOCH VLEES NÓDIG?!'	118
#11 'BEN JIJ ZO'N GEITENWOLLENSOKKENHIPPIE?!'	126
MORAL ENVY	138
#12 'DAN EET JE GEEN VLEES, MAAR KOOP JE WEL GROENTE IN PLASTIC. DAT IS PAS SLECHT'	141
#13 'MAAR DIE SOJA IN VLEESVERVANGERS ZORGT TOCH VOOR DE ONTBOSSING IN DE AMAZONE?'	142

#14 'EEN ELEKTRISCHE AUTO IS VEEL SLECHTER VOOR HET MILIEU'	147
#15 'HOEZO EET JE DINGEN DIE OP VLEES LIJKEN, JE WILT TOCH GEEN VLEES ETEN? (DOE HET DAN ECHT.)'	155
#16 'HET HEEFT TOCH GEEN ZIN'	162
#17 'MAG IK NU OOK AL NIET MEER REIZEN?'	168
#18 'JE LEEFT MAAR ÉÉN KEER!'	175
#19 'IS DAT NIET SAAI?'	176
DE 'GEMATIGDEN'	181
#20 'JA, MAAR ALS WE NU ALLEMAAL VEGAN GAAN, IS DAT OOK SLECHT VOOR DE WERELD'	183
#21 'JE HOUDT TOCH VAN FASHION? MET ALLEEN TWEEDE-HANDSJES KUN JE ER NIET LEUK UITZIEN!'	191
#22 'DAT VEGANISME IS GEWOON EEN TREND/HYPE DIE WEER VOORBIJGAAT'	203
GOEDKOOP IS SUPERDUURKOOP	204
#23 'VEGETARISCH ETEN IS ZO DUUR'	209
#24 'WE DOEN HET AL JAREN ZO!'	210
HET GROTE GEWOONTES-VERANDEREN-STAPPENPLAN	214
NAWOORD	216
KIJK-, LUISTER- EN LEESTIPS	218
ANTWOORDEN QUIZ 'VERSPIL JE TIJD MET EEN QUIZ OVER VERSPILLING'	219
BRONVERMELDING	220

STUKJE LEVEN- VERHAAL VOOR WE VAN START GAAN

Ik doe braaf mijn best en alles moet altijd beter. Op mijn 32e heb ik al acht verschillende carrières achter de rug en zestien verschillende beroepen gehad. Maar bij alle banen een tevreden baas. Toen ik amper veertien was, deed ik de administratie bij een bedrijf en belde met heel Europa over facturen. 'Zeg nooit "dat kan ik niet," maar altijd "ik ga het proberen," dan sta je echt versted, hoeveel een mens kan leren.' Dat schreef mijn opa in mijn poëziealbum toen ik een jaar of zes was, en daar heb ik altijd naar proberen te leven.

Als tienjarig meisje werd ik van de ene op de andere dag vegetariër. Deels om 'cool' en 'anders' te zijn, deels omdat ik het eigenlijk gewoon stom vond om dieren te eten, maar vooral omdat ik vond dat ik mijn best moest doen om zo 'goed' mogelijk te leven. Toen ik student werd verwaterde dat weer... te druk met mijn best doen voor vrienden en school.

Maar een paar jaar geleden stuitte ik weer op filmpjes en boeken over dierenleed en over de impact die we hebben op de wereld. Het geluid dat een varkentje maakt als hij in een gaskamer staat en een halve minuut extreme angst, pijn en ademnood heeft. De kreet van een moederkoe wanneer haar kalfje na de bevalling bij haar weg wordt getrokken. Dit wakkerde een ongekend vuur in mij aan. Urgentie! Iedere seconde deed me pijn. Elke

minuut worden er duizend dieren geslacht... en dat is alleen nog maar in Nederland. Ik moest dus mijn uiterste best doen om hiermee te helpen.

Fast forward naar 2018. Ik ben al een tijdje YouTuber, content creator of, als je die term onduidelijk vindt, influencer. Ik zit midden in de transitie om groener te leven, ik voel een enorme druk om het perfecte voorbeeld te geven voor de mensen die mij volgen. Want wie ben ik om te praten over duurzaam leven als ik zelf niet ALLES doe wat ik kan? Ik moet eigenlijk zero waste leven, volledig vegan zijn, geen kleding kopen, geen avocado meer eten. Doe ik het wel, dan voel ik me schuldig. O, en de video's die ik maak moeten heel grappig zijn maar ook goed in elkaar zitten en natuurlijk van hoge kwaliteit zijn.

Tweeënhalf jaar lang upload ik elke week een video, een waarin zeker twee weken aan werk zit: ik doe mijn eigen research, schrijf de hele video uit, bereid interviews met experts voor en film én edit alles zelf. Ik denk weer aan het versje van mijn opa. Ik had nog nooit een camera in mijn hand gehad maar dacht: ik moet dit kunnen.

Ook moet ik natuurlijk mijn best doen om volgers te krijgen én te behouden. Op een gegeven moment heb ik er meer dan honderdduizend en dus zit mijn inbox elke dag vol met merken die willen samenwerken, studenten en media die interviews met me willen doen en mensen die me willen helpen met editen. Dat laatste is te gek natuurlijk, maar ik sla het aanbod af omdat ik niet de verbinding met mijn video's wil verliezen.

Mijn Instagram-inbox stroomt trouwens ook vol. Elke dag krijg ik persoonlijke berichten van volgers die zeggen dat ze door mij (door mij!) minder vlees zijn gaan eten. Dat ze bewuster koken om voedselverspilling tegen te gaan. Dat ze tegenwoordig een linnen tas meenemen naar de supermarkt in plaats van steeds een plastic tasje kopen. YES! Dit is waar ik het voor doe! Dit geeft me zoveel voldoening.

En toch denk ik ook: het zijn maar... duizenden berichten die ik krijg. We zijn met zeventien miljoen mensen in Nederland. Er is nog zo'n lange weg te gaan. En dan al die andere landen... wat ik teweegbreng is minuscuul.

Zo nu en dan moet ik huilen. Dat komt vast door die slapeloze nachten. Vriend Max stelt voor om een keer een weekje geen video te uploaden. 'Kom op, Marije, dat is echt niet het einde van de wereld, dat maakt heus niet uit.' Maar ik WIL het niet. Ik kan het niet. Ik kan niet NIET uploaden.

Op een dag ben ik een video aan het schieten voor mijn YouTube-kanaal: een betaalde samenwerking met een tof bedrijf. Ik zit in een prachtig historisch pand in hartje Amsterdam. Super-de-luxe. Het appartement heeft een eigen lift, de koelkast is tot de nok toe gevuld met lekker eten en het ruikt er naar verse was en geld. Ik mag daar overnachten om een video op te nemen en krijg er nog dik voor betaald ook. Supertrots ben ik. Dit heb IK bereikt. Ik met mijn kleine cameraatje die op een dag bedacht dat ze video's wilde gaan maken en nu belangrijk genoeg is voor dit internationale topbedrijf.

Maar we zijn aan het filmen en dan ineens, vanuit het niets, stromen de tranen over mijn wangen. Ik voel me leeg, ronduit klote. Er zit een knoop in mijn maag en er drukt iets heel hard op mijn borst. Ik heb geen idee wat er aan de hand is. Mijn hart lijkt wel in zijn eentje in een discotheek te staan. Alles bonkt. Mijn lichaam zet fysiek de rem erop en ik wil alleen nog maar naar bed en huilen en alleen zijn.

Max kijkt me aan en ik kan alleen maar roepen: 'Ik weet niet waarom ik moet huilen!' Met natte wangen blijje video's maken blijkt lastig, en dus besluit ik een paar weken vakantie in te lassen.

Die weken werden maanden, want ik was fysiek nergens meer toe in staat. Hartkloppingen, hoofdpijn, en zodra ik achter een computer stapte moest ik huilen. En dus heb ik wekenlang alleen boeken gelezen en gewandeld. Langzaam kon ik weer luisteren naar wat mijn lichaam me zei in plaats van mijn hoofd. De stemmen die constant liepen te schreeuwen... ze gingen eindelijk wat zachter praten.

Mijn fysieke klachten dwongen me ertoe om op allerlei vlakken de touwtjes te laten vieren. En zodra ik niet langer van mezelf eiste dat ik veganistisch at, begon ik veel meer vegan te eten, en met veel meer genot. Op het moment dat ik niet meer plasticvrij móést leven van mezelf, ging ik veel minder plastic verbruiken. En toen ik stopte met mezelf een shopverbod opleggen, ging ik veel minder shoppen.

Kortom: vanaf het moment dat ik van mezelf niet meer zo mijn best hoefde te doen, werd mijn leven leuker, makkelijker en eigenlijk ook 'succesvoller'.

We zijn zo gewend om zwart-wit te denken. Als iemand zegt dat ie meer vegan gaat eten, roepen we meteen dat-ie dan ook moet stoppen met leer dragen, niet meer mag vliegen en zero waste moet leven. Maar de buitenwereld bepaalt niet hoe het hoort, je moet naar jezelf luisteren.

Inmiddels deel ik dus vooral mijn *proces* naar een steeds duurzamer leven, laat ik zien waar ik tegenaan loop of wat ik ontdek. Echte verbinding maak je door je kwetsbaarheid te tonen, niet door het perfecte voorbeeld te geven. De mensen die me volgen kunnen zichzelf herkennen in mij en de stap om ook iets bewuster te leven wordt er veel minder groot en onbereikbaar door. We hebben meer aan tien vegetariërs dan aan één hardcore vegan. De wereld heeft meer aan honderd mensen die hun consumptiegedrag onder de loep leggen dan aan tien zero wasters. Het klimaat heeft meer aan duizend mensen die minder vaak vliegen dan aan honderd man die nooit meer aan boord van een vliegtuig stappen.

Ik ben gestopt met mijn best doen, de overtuiging waarop ik mijn hele leven heb gebouwd. Nu doe ik waar ik me op natuurlijke wijze naartoe voel bewegen en dat brengt me veel, veel verder... Zonder al te vaak te hoeven vliegen.

INLEIDING

Waar ik het vroeger in de horeca zo'n uitdagend spelletje vond om chagrijnige gasten uiteindelijk met een grote glimlach de deur uit te laten gaan, vind ik tegenwoordig gesprekken over duurzamer leven oneindig intrigerend; er zitten namelijk zoveel emoties achter verborgen. Wel of geen vlees eten, fast fashion, groener leven, vliegen: het zijn onderwerpen waar snel heftige reacties op komen, vooral online.

Dus, lieve mensen die anonieme haatcomments op mijn YouTube-video's achterlieten: bedankt. Dankzij jullie ben ik op het idee voor dit boek gekomen. Ik wil namelijk graag geloven dat wanneer jullie 'stom wijf eet gewoon een stuk vlees' of 'gatverdamme tweedehandskleding is vies' typen, jullie eigenlijk willen weten: 'Waarom zou ik minder vlees moeten eten?' of 'Wat is er goed aan tweedehandskleding?' Die vragen ken ik.

Toen ik stopte met vlees eten en echt begon te ontdekken wat duurzamer leven nu precies inhoudt, kreeg ik namelijk steeds dezelfde vragen en opmerkingen van vrienden, familie en mijn volgers op social media. Vragen die voortkwamen uit onvolledige nieuwsberichten of uit verwarring omdat mijn leefstijl afweek van de norm, en die vaak gebaseerd waren op veelvoorkomende misvattingen zoals 'vlees heb je nodig om gezond te zijn' en 'het valt wel mee met de klimaatverandering'. Het waren vragen die me af en toe verbaasden, want 'dit weet iedereen toch?' Niet dus.

Deze vragen kwamen soms voort uit gezonde interesse, maar vaker nog uit frustratie of ongeloof. Het viel me op dat het thema 'bewust en duurzaam leven' bij sommige mensen op weerstand stuitte. Waarom was dat zo? Ik besloot erin te duiken.

Met de tijd heb ik verschillend gereageerd. De ene keer legde ik alles rustig uit, de andere keer liet ik het gaan en soms kaatste ik de vraag terug. Ik heb anderen geobserveerd om te zien hoe zij ermee omgaan, erover gesproken

met vrienden in soortgelijke situaties, geanalyseerd hoe verhitte discussies konden escaleren. Ik beseftte dat ik op mijn eigen natuurlijke manier al best goed mensen met zachte hand kon laten nadenken over hun duurzame keuzes. Door het schrijven van dit boek ben ik er ook achter gekomen dat ik wat ik in de praktijk al deed nu ook theoretisch kan onderbouwen. Want wat is de truc, zowel bij mijn chagrijnige gasten in het restaurant als in een discussie over duurzamer leven? *Verbinding maken*. Van twee kampen een 'wij' smeden.

Anders dan je misschien verwacht, gaat dit boek niet eens zo heel erg over duurzaamheid, het gaat vooral over mensen. En waarom mensen doen wat ze doen en zeggen wat ze zeggen. Ik begon dit boek met het idee om mensen die bezig waren met een beetje bewuster en duurzamer leven vooral praktische handvatten te bieden en pasklare antwoorden op vragen te geven. Een lijstje vlammeende comebacks die ze in gesprekken met kritische kennissen konden gebruiken.

Ik dacht: als mensen nou goed gewapend met duidelijke feiten, uitgelegd in jip-en-janneketaal, kunnen reageren op kritiek en de daaraan ten grondslag liggende misvattingen, dan voelen ze zich zelfverzekerder. En zo worden die gesprekken makkelijker. Je mening verdedigen is eenvoudiger als je de feiten zelf ook beter begrijpt. Zo merkte ik dat ik zelf wel ongeveer wist waarom fast fashion zo vervuilend is, waarop ik mijn aankopen minderde, maar dat ik dit niet goed kon uitleggen aan anderen. En daarom zei ik soms maar niets in een discussie.

Maar met alleen de kennis en comebacks ben je er nog niet. Het gaat ook om je eigen houding. Ik kon er soms best mee zitten als ik toch een keer een heftige comment of een kritische vraag kreeg, of als een gesprek met vrienden alle kanten uit vloog zonder onderbouwing. In mijn vele sessies met coach Noeska Pak* heb ik geleerd mezelf te beschermen en me niet negatief te laten beïnvloeden door andere meningen. Ik ben erachter gekomen waarom ik bepaalde gevoelens in een gesprek ervaar en welke emoties er achter zulke negatieve reacties schuilgaan. Sinds ik begrijp waar bepaalde reacties en emoties vandaan komen, kan ik (rare) acties van mensen beter begrijpen en makkelijker naast me neerleggen.

* Noeska richt zich in haar coaching op het denken, het emotionele en het gedrag van de mens.

En dit is precies wat ik hoop dat jij uit dit boek haalt. Maar let op: je zult moeten nadenken over wat er precies in jou wordt geraakt tijdens gesprekken en welke onzekerheden er nog in je zitten. Klinkt misschien eng, maar ik beloof je dat je gaat groeien. Je ervaart in gesprekken straks meer mentale rust en zult liever worden naar anderen en jezelf toe. Een betere zelf begint bij een betere wereld, die weer bij jezelf begint. Toch?

INDIVIDUELE KEUZE, COLLECTIEVE GEVOLGEN

Het bovenstaande brengt me bij een volgend belangrijk punt, en dat gaat over je eigen geluk en levensgenot. Zelfs je comfort, als je dat woord zou willen gebruiken. Ja, ik leef zelf ongeveer binnen de draagkracht van één aarde* en heb een prima gelukkig leven. En ja, in dit boek informeer ik je en geef ik tips om je impact te verminderen, maar ik vind het heel belangrijk dat je dit niet vanuit schuldgevoel doet. Of dat je het idee hebt dat je actief moet lijden om de aarde te redden. Het gaat in dit boek ook veel over onderwerpen waarvan de consumentenimpact uiteindelijk maar klein is ten opzichte van de grote boosdoeners in de wereld. We moeten geen individuele personen gaan shamen, maar bedrijven en overheden aan banden leggen en tot verantwoording roepen. De gewone consument is niet schuldig aan hoe de wereld nu is. En zeker niet hoofdverantwoordelijk.

Al blijf ik van mening dat we wel kunnen helpen om die verandering te versnellen. Beseffen dat de grootste schade door grote bedrijven wordt aangericht en toch zelf actief een beetje je best doen klimaatvriendelijker te leven, kunnen samengaan. Je hoort veel over consumentenactivisme en je kunt hier de valkuilen van benoemen, maar ik focus liever op de positieve punten. Ik geloof dat alle beetjes helpen en denk dat consumentenactivisme een positieve invloed kan hebben op de politiek en het bedrijfsleven. Hier zal ik een aantal voorbeelden van geven.

* Je kunt dit berekenen op onder meer mijnverborgeniimpact.nl.

ZONDER OORDEEL

Toegegeven, ik heb het best lastig gehad tijdens het schrijven van dit boek. De juiste woorden vinden viel me af en toe zwaar. Ik heb een duidelijke visie op duurzaamheid en waar het heen zou moeten met de wereld, maar ik wil niemand iets opleggen en respecteer ieders keuze; er is namelijk geen goed of fout. Bovendien liggen veel zaken rondom voeding en klimaat nu eenmaal gevoelig en zijn er altijd duizend nuances te maken.

Daarnaast realiseer ik me dat ik vanuit bepaalde privileges praat. Zo heb je met een grotere maat minder keuzes als het gaat om duurzamere kleding, heb je wellicht niet overal de financiële middelen voor, of heb je te maken met mentale of fysieke beperkingen die een bepaalde keuze lastig maken. Dat is natuurlijk totaal begrijpelijk, dus veroordeel jezelf en anderen daar niet om.

Je zult merken dat ik in dit boek soms conclusies trek die wat kort door de bocht lijken. Soms chargeer ik – om mijn punt duidelijk te maken. Ik heb nu eenmaal een bepaalde overtuiging rondom duurzaamheid en daar heb ik mijn werk van gemaakt. Zo geef ik zin aan mijn leven. Maar toch, als ik daar uitstap en even afstand neem van wie ik denk te zijn, dan begrijp ik ook mensen met een compleet andere overtuiging of ander standpunt. We mogen naast elkaar bestaan.

Waar gaat het vooral mis? Wat in elk geval voor vertraging zorgt in het verduurzamen van onze lifestyle, is het feit dat onze lens helemaal verkeerd zit. We focussen op rare dingen – alsof dat stukje folie om die biokomkommer het verschil gaat maken. Toch zijn dat de eerste dingen waar mensen naar wijzen. Want die zijn tastbaar, en duidelijk, en makkelijk. Ik begrijp dus wel waar het vandaan komt en ook dat wil ik je graag uitleggen.

Dit boek is voor iedereen die ook maar een klein beetje nieuwsgierig is naar duurzamer leven. En voor hen die dat heel erg zijn, maar steeds in dezelfde discussies verzeild raken. Mijn hoop is dat je in gesprekken met familie, vrienden en kennissen beter kunt uitleggen waarom je iets vindt of doet. Niet omdat je jezelf moet verantwoorden, maar omdat je graag het gesprek aangaat vanuit de gedachte dat we altijd van elkaar kunnen leren, en ja, misschien af en toe ook omdat je iemand de mond wilt snoeren. (Uit onderzoek blijkt dat klimaatontkenners anderhalf keer zoveel aandacht krijgen in de media dan erkende klimatologen,¹ dus een tegengeluid is hartstikke welkom.)

In een paar uur tijd leer je alles waar ik jaren over heb gedaan. En ik geloof echt: als mensen hier ook maar iets van onthouden, worden wij een stuk liever voor elkaar en wordt Nederland gemoedelijker, duurzamer en mooier. Gewoon met dit ene boek. Hoppa. Het is niet mijn bedoeling iedereen

GESLOTEN GEESTEN KUNNEN TENSLOTTE ALLEEN VAN BINNENUIT WORDEN OPENGEMAAKT

zover te krijgen om vegan te gaan eten of duurzaam te gaan leven (bovendien: wat is nou echt duurzaam leven?), maar ik wil wel laten zien waar bepaalde oordelen en keuzes vandaan komen. Gesloten geesten kunnen tenslotte alleen van binnenuit worden opengemaakt.

Heb je iets aan dit boek? Zeg het voort, leen het uit, zet het in van die straatbibliotheekjes. Belangrijker dan meer boeken verkopen vind ik dat de boodschap door zo veel mogelijk mensen gelezen wordt.

#1 'HET VALT ALLEMAAL WEL MEE MET DIE KLIMAATCRISIS. DAT IS GEWOON DE NATUUR'

'Het levert allemaal geen fluit op.' 'Dit is gewoon een economische galg voor Nederland.' 'Zelfs als je dat allemaal gelooft, wat dus op volkomen duistere, hekserijachtige quasi-wetenschap berust...' Ik stond te klapperen met mijn oren toen Thierry Baudet op een avond in 2019 bij *Pauw* aan het woord was. Alsof ik op de tennisbaan stond met zo'n automatische ballengooier tegenover me – alleen waren de ballen leugens over het klimaat en Thierry Baudet de automaat. Er werd tijdens het tafelgesprek gesproken over de klimaatcrisis, maar hoewel verschillende objectieve geluiden natuurlijk in elke discussie welkom zijn, bevestigde een online artikel de volgende dag wat ik al vermoedde: 'Thierry Baudet verkondigde in 2 minuten 18 onwaarheden over het klimaat.'⁴ Er was een vuur in mij aangewakkerd.

Inmiddels is de klimaatcrisis een onderwerp dat regelmatig wordt opgegooid (al dan niet in de vorm van een jolig grapje over het weer), op een borrel, in de kantine of tijdens een familiediner waar oom Jan wil proosten op die 'verstandige Thierry'... En niet alleen door mensen die op lokaal geteelde groenten leven of zijn gestopt met vliegen. Uit een steekproef uit 2019 blijkt dat 72 procent van de Nederlanders denkt dat er inderdaad sprake is van klimaatverandering. Volgens een kleinere steekproef uit 2016 denkt 41 procent dat de mens daar (deels) verantwoordelijk voor is; in 2019 was dit percentage gegroeid naar 67. Een op de drie twijfelt hier dus aan of gelooft het simpelweg niet.⁵ Helaas voor de laatste groep: klimaatverandering gaat iedereen aan.

Critici wijzen erop dat klimaatverandering een onschuldig natuurlijk proces is. Als we naar miljoenen jaren per keer kijken, dan zijn er cycli te zien in de temperatuur en het leven op aarde. Maar dat is – aantoonbaar en onontkoombaar – niet wat nu aan de hand is. We staan er echt heel slecht voor en de toekomst ziet er bepaald niet rooskleurig uit.

Simpel gezegd zal het warmer worden van de aarde in de nabije toekomst zorgen voor nog meer overstromingen, voedseltekorten, drinkwatertekorten, uitsterven van dieren- en plantensoorten, bosbranden, hittegolven en ziekten.⁶

PROPAGANDA

97 procent van de wetenschappers is het erover eens dat de klimaatverandering van de afgelopen decennia wordt veroorzaakt door menselijk handelen. Slechts 3 procent is het hier niet mee eens en toch krijgen zij veel meer aandacht voor hun verhaal dan statistisch verantwoord is. Onderzoekers in de VS hebben bijna honderdduizend artikelen onder de loep genomen die tussen 2000 en 2016 online of op papier zijn verschenen, van dertig verschillende media. Wat bleek? De zichtbaarheid van klimaatontkenners was 49 procent groter dan die van de andere klimaatwetenschappers.⁷ Een dergelijke disbalans in mediazichtbaarheid vertekent de verspreiding van de meningen van experts en ondermijnt de geloofwaardigheid van klimatologen, aldus de onderzoekers. Opmerkelijk: juist de groep 'anti-klimaaters' spreekt van 'groene, linkse propaganda', terwijl er eigenlijk sprake is van het omgekeerde.

Regelmatig lees ik stukken waarin onderzoeksresultaten verdraaid worden of meningen als feiten worden gepresenteerd. Journalisten verschuilen

zich achter het principe van 'hoor en wederhoor', maar het is menigmaal gewoon sensatie zoeken en (kijk)cijfers scoren. Er is geen gegronde journalistieke reden om van klimaatontkenners meer dan een kanttekening in de geschiedenis te maken.

De disbalans in aandacht voor de klimaatcrisis wordt nog eens versterkt door social media als Twitter en Facebook. Onze moderne manier van mediaconsumptie werkt de klimaatlobby eigenlijk gewoon in de hand. We consumeren nieuws vanuit een bepaalde bubbel: we volgen jarenlang dezelfde mensen op Twitter, lezen altijd dezelfde krant, kijken en luisteren naar onze vaste nieuwsprogramma's... zonder regelmatig even daarbuiten te kijken. Het is natuurlijk ook fijn om mensen te volgen met dezelfde mening als jij. Maar mede hierdoor praten we eindeloos in cirkels. Bovendien zie ik dat het gelijktrekken van elke mening – op grond van deskundige kennis van het onderwerp of niet – bijdraagt aan het paniek zaaien en het creëren van een platform voor ideeën die anders nooit voet aan de grond zouden krijgen.

Zo werd er onlangs een stuk gepubliceerd in een van de grootste Nederlandse vrouwenmagazines, waarin een willekeurige lezer (er werd op geen enkele manier geduid of verklaard waarom deze persoon zich had ingelezen in de materie) een hele pagina mocht vullen met leugens waaruit zou blijken dat 'het allemaal wel meeviel met het klimaat'. Terwijl ik het stuk las, kon ik bijna elk argument uit mijn hoofd weerleggen. Daarnaast werd er constant op het gevoel van de lezer ingespeeld, met misleidende bedragen, drogredeneringen en emotionele overtuigingen. Er stond letterlijk niks nieuws of opvallends in en 'elke mening telt' gaat in dit geval gewoon niet op. Jammer dat een magazine met zo'n groot bereik dat gewoon mag plaatsen zonder enige vorm van factchecking.* Meninge n mogen er natuurlijk zijn, maar zodra je ze als feiten gaat presenteren, kan het gevaarlijk worden.

HET IS MAAR NET HOE JE HET ZIET

Iedereen met kritische vragen, vanuit nieuwsgierigheid of onafhankelijke wetenschap, moet natuurlijk gehoord worden, dat is zelfs belangrijk. We kunnen niet blind varen op de status quo. Helaas zorgt het piepkleine groepje klimaatontkenners wel voor toegenomen klimaatscepsis onder de

* **Tipje: het Instagramaccount @zeikschrift. Hier worden de Nederlandse media aan de kaak gesteld.**

mensen, omdat ze keer op keer een platform krijgen in de media. Mannen, ouderen en praktisch opgeleiden zijn in het algemeen aanzienlijk sceptischer over de klimaatcrisis en hun eigen rol daarin dan vrouwen, jongeren en theoretisch opgeleiden.⁸ De grootste vervuilers (man, bovenmodaal inkomen en VVD-stemmer) hebben ook het meest te 'verliezen', of eigenlijk: moeten het meest veranderen. Er is een gezegde in de politiek dat hier heel treffend is: 'Wie jong is en niet links, heeft geen hart; wie oud is en niet rechts, heeft geen verstand.'

Mensen die vanuit financieel belang twijfel zaaien over de klimaatcrisis zouden in de publieke media geen podium mogen krijgen dat gelijkstaat aan dat van de wetenschap. Deze mensen zijn namelijk niet geïnteresseerd in de waarheid, maar in geld en macht. Allemaal voor henzelf, uiteraard. Er zijn tal van voorbeelden van gas- en oliemaatschappijen en energieleveranciers die zichzelf en de huidige situatie veel groener voordoen dan ze zijn, die zelfs wetenschappers betalen om twijfel te zaaien over de rol van de mens in de klimaatcrisis.⁹ Al met al houd je dan nog maar een heel klein groepje over, dat dus ook een heel klein en bijna onhoorbaar stemmetje zou moeten hebben, toch?

CLIMATE CHANGE IS TOTALLY GAY, BRO

Een onderzoek uit 2016 toonde de relatie aan tussen *toxic masculinity* en klimaatontkenners; betrokken zijn met de aarde werd gezien als vrouwelijk gedrag en sommige mannen zouden niet 'groen' willen gaan leven uit angst 'gay' over te komen. Geïnternaliseerde homofobie komt dus ook de planeet niet ten goede. In een patriarchaat worden mannen opgevoed om minder empathie te hebben; een eigenschap die je nodig hebt in de klimaatcrisis omdat je nu eenmaal wat verder moet denken dan jezelf en de jouwen. Bovendien: vrouwen geloven meer in de urgentie van de klimaatcrisis, maar zijn relatief minder aanwezig op de stoelen die beslissen over grote klimaatzaken en -doelen. En dat terwijl 80 procent van de mensen die moeten vluchten door klimaatverandering vrouw is.¹⁰

‘JE HEBT TOCH VLEES NÓDIG?’

‘IEWL, TWEDEHANDS KLEDING IS TOCH VIES?’

‘ALS JE GEEN VLEES EET, MAG JE OOK NIET VLIEGEN.’

Zomaar wat vragen en uitspraken die je naar je hoofd geslingerd kunt krijgen als je besluit om duurzamer te gaan leven. YouTuber en groene influencer Marije van der Made weet er alles van.

In *Dit gebeurt er als je duurzaam gaat leven* geeft Marije je niet alleen de beste oneliners om deze en andere vragen te beantwoorden. Ze legt ook uit waarom mensen het zo moeilijk hebben met verduurzamen, waarom ze soms fel reageren en hoe je ze beter kunt begrijpen. Met dat inzicht tover je een lastige discussie om tot een positief gesprek én kun je jouw zienswijze overbrengen. Anders dan je misschien verwacht, gaat dit boek niet eens zo heel erg over duurzaamheid, het gaat vooral over mensen.

Een humoristisch handboek vol anekdotes, feiten en misvattingen over onder meer fast fashion, veganistisch eten, de plasticsoep en elektrisch rijden. Plus: vlammeende antwoorden om je zelfverzekerd te kunnen weren tijdens je volgende familiedag, etentje of verjaardag.

**‘MARIJE IS DE VRIENDIN
DIE JE AAN HET DENKEN
ZET OVER HOE JE HET
BETER KAN DOEN
OP HET GEBIED VAN
DUURZAAMHEID, ZONDER
DAT ZE OORDEELT.
ABSOLUUT EEN AANRADER
VOOR WIE ALLES WIL
LEREN OVER DIT THEMA’**

– Mascha Feoktistova

NUR 450
KOSMOS UITGEVERS, UTRECHT/ANTWERPEN
WWW.KOSMOSUITGEVERS.NL

